

Agnieszka

Goral

Lublin

Formant słowotwórczy *-ist(a) // -yst(a)* w polskich i białoruskich odrzeczownikowych *nomina subiecti*

The derivational morpheme -ist(a) // -yst(a) in Polish and Belarusian denominal nomina subiecta

Wśród nazw osobowych derywaty z formantem słowotwórczym *-ista // -ysta* stanowią jedną z najliczniejszych grup zarówno w języku polskim, jak i białoruskim. Pochodzący od starogreckiego *-istes* sufiks należy do międzynarodowych, a do współczesnych języków europejskich przeniknął w zaadaptowanej postaci za pośrednictwem łaciny. Początkowo jego zasięg był ograniczony jedynie do sfery kościelnej i prawniczej (por. *ewangelista, liturgista, psalmista, psalterzysta, oltarzysta; kancelarysta, kancelarzysta*), następnie poszerzył swą aktywność na praktycznie wszystkie dziedziny życia. O międzynarodowym zasięgu formantu świadczy jego wysoka produktywność w języku rosyjskim (por. *-ист: акордеонист, баянист, валторист, волейболист, грамматист, каламбурист, карикатурист, очеркист, плакатист, пианист, планерист, прозаист, псалмист, пушкинист, сценарист, танкист, теннисист, тракторист, шахматист*), bułgarskim (por. *-ист: автомобилист, баскетболист, джудист, каратист, китарист, кроулист, либретист, машинист, моторист, натуралист, обоист, памфлетист, рѣзбист, слаломист, фэготист, флейтист, челист*), ukraińskim (por. *-ичм // -їчм // -ист: гітарист, танкіст, таксист, тенісист*), a także angielskim (por. *-ist: anarchist, biologist*), francuskim (por. *-iste: capitaliste, idéaliste*), hiszpańskim (por. *futbolista, motorista, taxista*), włoskim (por. *-ista: naturalista, nazionalista*), niemieckim (por. *-ist: Kapitalist, Naturalist*), czeskim (por. *-ista: bižuterista, motorista*). Derywaty z interesującym nas formantem cechuje bliskość fonetyczna w różnych, często niespokrewnionych ze sobą językach europejskich, por. *akordeonista* (j. polski, j. hiszpański), *akkordeonist* (j. duński), *akordionisto* (esperanto), *accordéoniste* (j. francuski), *Akordeonist* (niemiecki); *gitarzysta* (j. polski), *guitarist* (j. angielski, j. duński, j. francuski), *gitaristo* (j. esperanto), *guitareista* (j. hiszpański), *Gitarrist* (j. niemiecki), *gitáros* (j. węgierski), *chitareista* (j. włoski); *pianista* (j. polski, j. czeski, j. hiszpański, j. portugalski, j. włoski), *pianist* (j. angielski, j. szwedzki), *Pianist* (j. niemiecki), *pianiste* (j. francuski).

Do analizy w niniejszym artykule wyekscerpowano 386 desubstantywnych *nomina subiecti*, z tego 233 to rzeczowniki polskie z formantem słowotwórczym *-ista // -ysta* oraz 153 białoruskie z formantem *-іcm // -ыcm*. Zgromadzony materiał pochodzi ze *Słownika języka polskiego* pod redakcją M. Szymczaka¹, *Słownika języka białoruskiego* pod redakcją A. A. Łukaszaińca i W. P. Rusak², *Słownika ortograficznego języka białoruskiego* A. L. Barszczeuskiej i L. P. Barszczeuskiego³, a także ze źródeł prasowych i internetowych z ostatnich kilku lat. Pod pojęciem *nomina subiecti* rozumiane są nazwy osób, wykonujących jakąś pracę lub podejmujących jakieś zajęcie, przy tym praca ta może mieć charakter stały (por. *dozymetrysta* techn., *montażysta*, *radarzysta*, *telegrafista*; brus. *вімпражыст*, *мадэліст*, *мазаіст*) bądź tymczasowy (por. *golfigista* sport., *slalomista* sport., brus. *батэрафляіст* sport., *матацыкліст* sport.).⁴ Większość badanych derywatów to tzw. nazwy zawodowe⁵, utworzone od rzeczowników pospolitych określających między innymi dyscypliny sportu, instrumenty muzyczne, środki transportu, narzędzia pracy, a także wytwory kultury materialnej i niematerialnej. Analizowane nazwy można ująć w peryfrazie 'ten, kto wykonuje czynność związaną z przedmiotem (obiektem, narzędziem, materiałem, miejscem, czasem, sposobem) wyrażonym podstawą słowotwórczą'.

W analizie nie ujęto nazw atrybutywnych określających zwolenników prądów kulturowych i ruchów społecznych, wyznawców ideologii i doktryn⁶ (por. *dżihadysta* neol.,

¹ *Słownik języka polskiego*, red. M. Szymczak, t. 1–3, Warszawa 1978–1981.

² *Слоўнік беларускай мовы*, уклад.: Н. П. Еўсіевіч [i insh.], рэд. А. А. Лукашанец, В. П. Русак, Мінск 2012.

³ *Арфаграфічны слоўнік беларускай мовы*, рэд. А. Л. Баршчэўская, Л. П. Баршчэўскі, Мінск 2010.

⁴ Por. A. Borowiec, *Uwagi o derywacji sufiksальной subiektów czynności w języku białoruskim i polskim*, „Acta Albaruthenica 7”, *Literatura. Język. Kultura*, red. M. Timoszuik, M. Chaustowicz, Warszawa 2007, s. 160–167; A. Borowiec, *Zakres znaczeniowy terminu „nomina agentis” w językoznawstwie polskim*, [w:] *Актуальныя праблемы паланістыкі*, рэд. А. А. Кожынава, С. А. Важнік, Мінск 2009, s. 35–44; A. Goral, *Desubstantywne „nomina agentis” z formantami obcymi we współczesnym języku białoruskim*, [w:] *Literatury i języki wschodniosłowiańskie wobec swego czasu*, red. A. Ksenicz, M. Łuczuk, Zielona Góra 2010, s. 33–41.

⁵ W tradycyjnym rozumieniu *nazwy zawodowe* to rzeczowniki, które nazywają osobę od obiektu, narzędzia, wytworu pracy, miejsca, instytucji, materiału itp. Por.: M. Walczak-Mikołajczykowa, *Słowotwórstwo agentywnych nazw osobowych w języku polskim, rosyjskim i bułgarskim*, Poznań 2000; W. Witkowski, *Sufiksy „nomina agentis” w języku rosyjskim*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej” (Warszawa) 1955, nr 1, s. 486–520; J. Wróblewski, *Nazwy osób wykonujących czynności zawodowe*, „Rozprawy Komisji Językowej ŁTN” 1986, t. 32, s. 307–310.

⁶ W ostatnim czasie w środkach masowego przekazu obserwujemy liczebny wzrost nazw określających zwolenników kogoś lub czegoś (często są to derywaty odantropimiczne), por. *bergsonista*, *buszysta* neol., *chirakista* neol., *darwinista*, *gaullista* neol. (*de-gaullista* neol., *degolista* neol.), *frankista*, *freudysta*, *gandysta*, *glempista* neol., *heglista*, *korwinista* neol., *michnikista* neol., *millerysta* neol., *napoleonista*, *stalinista*, *thatcherysta* neol., *trockista*, *michnikista* neol., *wałęsista* neol., *ziobrysta* neol. (brus. *лукашыст*, *сталініст*). W odróżnieniu od derywatów utworzonych od podstaw będących rzeczownikiem pospolitym, wyrazy motywowane nazwą własną mogą nabywać w różnych kontekstach konotacji ujemnej, por. *Zawsze myślął tylko o tym, jak uniknąć płacenia*

dżinista neol. 'zwolennik dżinizmu, tj. indyjskiego systemu religijno-etycznego', *dyteista* 'zwolennik dyteizmu, tj. wiary w dwu bogów lub Boga dwupostaciowego', *platformista* neol. 'zwolennik Platformy Obywatelskiej', por. także *abolicjonista*, *abstrakcjonista*, *akmeista*, *altruista*, *anarchista*, *animista*, *ateista*, *atomista*, *centralista*, *centrysta*, *dadaista*, *deista*, *dualista*, *egzystencjalista*, *ekumenista*, *fundamentalista*, *hedonista*, *heliocentrysta*, *hinduista*, *katastrofista*, *postmodernista*; brus. *анархіст*, *атэіст*, *цэнтраліст*, *фундаменталіст*, *катастрафіст*), członków ugrupowań i formacji (por. *artylerzysta* 'ten, kto należy do artylerii', *branżysta* 'ten, kto należy do branży', *brygadzysta* 'ten, kto jest członkiem brygady', *dywizjonista* 'ten, kto należy do dywizjonu', *kawalerzysta* 'ten, kto należy do kawalerii', *legionista* 'ten, kto należy do legionu', *rezerwista* 'ten, kto przeszedł do rezerwy'; brus. *артылерыст*, *кавалерыст*, *рэзервіст*), uczestników zdarzeń (por. *kolonista* 'ten, kto uczestniczy w koloniach', *konklawista* rzad. 'ten, kto bierze udział w konklawe', *konkursista* 'ten, kto bierze udział w konkursie', *kursista* 'ten, kto uczestniczy w kursie', *panelista* 'ten, kto uczestniczy w panelu'; brus. *курсіст*), właścicieli (por. *drogerzysta* 'ten, kto jest właścicielem drogerii', brus. *галерыст* 'ten, kto jest właścicielem galerii'), posiadaczy (por. *certyfikatysta* rzad. 'ten, kto posiada certyfikat', *rekordzista* 'ten, kto osiągnął rekord'; brus. *рэкардыст*), odbiorców (por. *medalista* 'ten, kto zdobył medal', *noblista* 'ten, kto otrzymał nagrodę Nobla', *rencista* 'ten, kto odbiera rentę', *stypendysta* 'ten, kto otrzymuje stypendium'; brus. *медаліст*, *стыпендыст*), amatorów (por. *bridżysta* (*bridżista*, *brydżysta*) 'ten, kto lubi grać w brydża', *hazardzista* 'ten, kto uprawia hazard', *pokerzysta*, *preferansista*, *skacista* środ. ≤ *skat*; brus. *брыджыст*, *прэферансіст*), nazwy osób uzależnionych od używek (por. *amfetaminista*, *heroinista*, *kofeinista*, *kokainista*, *morfynista*, *nikotynista* neol.; brus. *амфетамініст*, *какаініст*, *марфініст*), nazwy śpiewaków (por. *alcista*, *altysta*, *barytonista*, *falsecista*, *falsetysta*, *sopranista*, *tenorzysta*), nazwy osób wykorzystujących różne techniki malarskie, pisarskie lub muzyczne (por. *akwafortcista*, *akwarelista*, *aleatorysta* 'ten, kto w procesie twórczym wykorzystuje aleatoryzm, tzn. kreację poprzez spontaniczne lub przypadkowe działanie (głównie w muzyce)', *humorysta*, *impresjonista*, *ironista*, *makaronista*, *manierysta*, *modernista*, *parodysta*, *pastelista*, *perspektywista*, *prymitywista*; brus. *імпрэсіяніст*, *іраніст*, *макараніст*, *манерыст*, *мадэрніст*, *настэліст*, *перспектывіст*, *прымітывіст*), a także paradymatycznych nazw osób motywowanych rzeczownikiem oznaczającym dziedzinę zainteresowań subiekty (por. *anglista* ≤ *anglistyka*, *białorutenista* ≤ *białorutenistyka*, *bibliista* ≤ *bibliistyka*, *bohemiasta* ≤ *bohemistyka*, *polonista* ≤ *polonistyka*, *rusycysta* ≤ *rusycystyka*, *slawista*

podatków. Ale czego można się było spodziewać po korwiniście?, Wizja Kościoła, którym kierują wyłącznie glempiści, jest nader przerażająca. Popularność tego typów leksemów implikuje tworzenie całych gniazd słowotwórczych, por. *wałęsista* neol., *wałęsowiec* neol., *wałęsizm* neol. ('nie-naturalne wyrażenie lub niepoprawny związek wyrazowy pochodzący od L. Wałęsy'), *wałęsologia* neol. Jest to więc typ szczególnie produktywny ze względu na duży potencjał słowotwórczy (por. *Urban* ≥ **urbanista*, **urbanowiec*, **urbanizm*, **urbanologia*).

≤ *slawistyka*, *ukrainista* ≤ *ukrainistyka*; *brus. паланіст* ≤ *паланістыка*, *русыцыст* ≤ *русыцыстыка*, *україніст* ≤ *україністыка*).⁷

W danych liczbowych nie uwzględniono również derywatów odantroponimicznych typu *bajronista* ('ten, kto bada życie i twórczość G. Byrona'), *balzakista*, *chopinista*, *dickensista*, *konradysta*, *molierysta*, *norwidysta*, *słowacysta*, które cechuje podwójna, rzeczownikowo-rzeczownikowa motywacja słowotwórcza, która pozwala kwalifikować je bądź jako formacje sufiksalne (por. *chopinista* ≤ *Chopin*, *molierysta* ≤ *Molier*), bądź paradygmatyczne (por. *chopinista* ≤ *chopinistyka*, *darwinista* ≤ *darwinistka*).

Wśród desubstantywnych nazw osobowych derywaty z formantem słowotwórczym *-ist(a)* // *-yst(a)* należą do jednych z najbardziej produktywnych zarówno w języku polskim, jak i białoruskim⁸, a także rosyjskim.⁹ W języku polskim formant ten wykazuje znaczną aktywność w urabianiu derywatów zarówno nominatywnych (por. *demontażysta*, *izolacjonista*, *monologista*, *panelista* neol.), jak i ekspresywnych (por. *chaturzysta*, *wałęsista* neol.), przy tym część z nich łączy się z odpowiadającymi im rzeczownikami na *-izm* // *-yzm* (w nazwach atrybutywnych), rzadziej – *-cja* (por. *chiromancista*).¹⁰ Większość to wyrazy motywowane przez rzeczowniki pospolite (por. *golfista*, *internecista* neol., *nekrologista*, *wizażysta*), których podstawa słowotwórcza wskazuje na wytwór czynności (por. *anegdocista* neol., *dytyrambista*, *epizodzysta* neol., *eseista*, *felietonista*, *humorysta* neol., *kalamburzysta*, *karykaturzysta*, *nowelista*), narzędzie (por. *halabardzysta*, *kamerzysta*, *telefonista*, *telegrafista*, często – instrument muzyczny, por. *akordeonista*, *basista*, *cymbalista*, *fletnista*, *fortepianista*, *gitarzysta*, *harfista*, *harmonista*, *klarncista*, *lutnista*, *pianista*), środek lokomocji (por. *czołgista*, *motocyklista*, *rowerzysta*), miejsce wykonywanego zajęcia (por. *kanclarzysta*).¹¹ Pełne zestawienie typów derywatów desubstantywnych z formantem słowotwórczym *-ista* // *-ysta* w języku polskim prezentuje tabela 1.

⁷ Por. K. Waszakowa, *Derywacja sufiksalna, paradygmatyczna czy ujemna?*, „Polonica” 1991, z. 15, s. 101–110.

⁸ Por. J. Chomko, *Polskie i białoruskie nazwy zawodów w ujęciu konfrontatywnym*, [w:] *Шлях да ўзаемнасці. Матэрыялы XIV Міжнароднай навуковай канферэнцыі (26–27 кастрычніка 2006)*, рэд. С. Мусіенка, І. Крэнь, Гродна 2007, s. 188–193.

⁹ Por. В. Г. Костомаров, *Существительные на „-ист” в русском языке*, [в:] *Проблемы изучения языка*, Москва 1957; А. Н. Тихонов, *Современный русский язык. Морфемика. Словообразование. Морфология*, Москва 2002, s. 132; M. Walczak, *Słowotwórstwo rzeczownika w języku polskim, rosyjskim i bułgarskim (na przykładzie agentywnych nazw osobowych)*, [w:] *Słowotwórstwo, semantyka i składnia języków słowiańskich*, t. 1, red. M. Blicharski, H. Fontański, Katowice 1999, s. 26.

¹⁰ Por. H. Jadacka, *Słowotwórstwo*, [w:] *Kultura języka polskiego. Fleksja, słowotwórstwo, składnia*, Warszawa 2005, s. 114.

¹¹ Por. R. Grzegorzczkowska, *Zarys słowotwórstwa polskiego. Słowotwórstwo opisowe*, Warszawa 1979, s. 41.

Tabela 1. Typy derywatów desubstantywnych z formantem słowotwórczym -ista // -ysta w języku polskim

Typy derywatów	Liczebność		Grupy semantyczne
	Liczbowo	5%	
odnarzędziowe	77	33	<p>a) nazwy osób grających na instrumentach muzycznych: <i>akordeonista, alcista, bandurzysta, baselista, basista, bębniasta, cymbalista, cytrzysta, fagocista, fanfarzysta, flecista, fletniasta, fortepianista, gitarzysta, harfista, harmonista, keyboardzista, klarncista, klawesynista, klawikordzista, kontrabasista, kornecista, kotlista, ksylofonista, litaurzysta arch., lutniasta, mandolinista, oboista, organista, pianista, perkusista, puzonista, saksofonista, waltornista, wiolonczelista;</i></p> <p>b) nazwy osób uprawiających sport (ze względu na rodzaj narzędzia, urządzenia lub pojazdu wykorzystywanego w rywalizacji sportowej): <i>bobsleista</i> (≤ <i>bobsleje</i> 'rodzaj sanek'), <i>derbista, florecista, kalamburzysta, kalamburzystka, rekista</i> (≤ <i>rek</i> 'typ drążka'), <i>ragbista, rugbista, ragbyista, rugbyista, skiffista</i> (≤ <i>skiff</i> 'rodzaj łodzi'), <i>skuterzysta, szablista, szachista, szpadzista, sztangista, warcabista;</i></p> <p>c) nazwy osób kierujących lub poruszających się różnymi środkami transportu: <i>automobilista, czółgista, kombajnista, maszynista, motocyklista, motorowerzysta, motorzysta, rowerzysta, traktorzysta;</i></p> <p>d) nazwy osób wykorzystujących różne narzędzia pracy: <i>bagrzysta techn.</i> (≤ <i>bagier</i>), <i>diaskopista techn.</i> (≤ <i>diaskop</i>), <i>dozymetrzysta techn., halabardzista, kamerzysta, kranista techn.</i> (≤ <i>kran</i> 'dźwig obrotowy'), <i>linotypista poligr.</i> (≤ <i>linotyp</i>), <i>monitorzysta górń., monotypista poligr.</i> (≤ <i>monotyp</i>), <i>moździerzysta, radarzysta, radiotelegrafista arch., telegrafista arch., telefonista, teleskopista astronom.;</i></p>
odrezultatywne	63	27	<p><i>aforysta</i> 'ten, kto układa aforyzmy', <i>annalista arch., balladysta, balladzista, batalista, choralista arch.</i> 'ten, kto wykonuje chorały', <i>bilansista rach.</i> 'ten, kto sporządza bilans', <i>biomasażysta</i> 'ten, kto wykonuje masaż', <i>bonzaista</i> 'ten, kto formuje drzewko bonzai', <i>demontażysta, dialogista</i> 'ten, kto układa dialogi', <i>dramatysta arch., egzorzysta</i> 'ten, kto odprawia egzorcyzmy', <i>epigramatysta, epizodysta, epizodzista, ewangelista</i> 'ten, kto napisał Ewangelię', <i>fabulista, felietonista, figurzysta</i> 'ten, kto wykonuje figury (w tańcu)', <i>fotografista, fotosista film. neol., kalamburzysta, karykaturzysta, kopista</i> ≤ <i>kopia</i>, <i>krajobrazista</i> rzad. 'ten, kto maluje krajobrazy', <i>kuplecista, librecista, makeupista neol. pot., makijażysta, manicurzysta, manikiurzysta, masażysta, mazurzysta</i> 'ten, kto pisze mazury', <i>memorialista, miniaturzysta, monografista, monogramista, monologista, montażysta, mozaista</i> 'ten, kto układa mozaikę', <i>nekrologista neol. pot., nowelista, ornamencista, pamflecista, panegirysta, panegirzysta, panoramista, pedicurzysta, pedikiurzysta, pejzażysta, plakacista, plenerzysta, podanista neol. pot., portrecista, programista</i> 'ten, kto pisze programy (komputerowe)', <i>protokolista neol. pot.</i> 'ten, kto sporządza protokół', <i>psalmista</i> 'ten, kto napisał psalmy', <i>reportażysta, scenarzysta, sondażysta, szaradzista</i> 'ten, kto układa szarady', <i>witrazysta;</i></p>

Typy derywatów	Liczebność		Grupy semantyczne
	Liczbowo	5%	
odobiek-towe	56	24	<p>a) nazwy osób uprawiających sport (ze względu na uprawianą dziedzinę sportu): <i>alpinista</i>, <i>badmintonista</i>, <i>baseballista</i>, <i>bejsbolista</i>, <i>biathlonista</i>, <i>biatlonnista</i>, <i>bilardzista</i>, <i>goista</i> ≤ <i>go</i> 'rodzaj gry planszowej', <i>golfista</i>, <i>hokeista</i>, <i>karacista</i>, <i>pinballista</i>, <i>pingpongista</i>, <i>scrablista</i>, <i>skrablista</i>, <i>skateboardzista</i>, <i>snowboardzista</i>, <i>spinningista</i>, <i>szczypiornista</i>, <i>tenisista</i>, <i>waterpolista</i>;</p> <p>b) nazwy osób według ich relacji do różnych obiektów: <i>alibista</i> neol. pot. 'ten, kto dostarcza (fałszywego) alibi', <i>brygadzysta</i> 'ten, kto dowodzi brygadą', <i>diarysta</i> arch. 'ten, kto prowadzi dziurnik', <i>ewangelista</i> 'ten, kto głosi Ewangelię', <i>hotdogista</i> neol. pot., <i>kebabista</i> neol. pot., <i>hymnista</i> 'ten, kto wykonuje hymn', <i>hobbista</i>, <i>hobbysta</i>, <i>iluminista</i>, <i>mazurzysta</i> 'ten, kto tańczy mazury', <i>liturgista</i>, <i>mozaista</i> 'ten, kto układa mozaikę', <i>ołtarzysta</i> arch. 'ten, kto opiekuje się ołtarzem', <i>pastoralista</i> 'ten, kto trzyma pastorał (w czasie liturgii)', <i>psalmista</i> 'ten, kto wykonuje psalmy', <i>psalterzysta</i> 'ten, kto śpiewa psalmy (z Psalterza)', <i>refrenista</i>, <i>szaradzista</i> 'ten, kto rozwiązuje szarady', <i>tarocista</i> 'ten, kto odczytuje tarot';</p> <p>c) nazwy specjalistów z różnych dziedzin nauki i kultury (ich podstawy słowotwórcze wskazują na dziedzinę lub zakres, którymi się ci specjaliści zajmują): <i>cheioskopista</i> pot. ≤ <i>chreioskopia</i> (dział kryminalistyki), <i>ekonomista</i>, <i>faunista</i> zool. ≤ <i>fauna</i>, <i>finansista</i>, <i>higienista</i>, <i>kinematografista</i> neol., <i>metodysta</i>, <i>liturgista</i> ≤ <i>liturgia</i>, <i>poligrafista</i> neol., <i>prozodysta</i> lit. ≤ <i>prozodia</i>, <i>spektroskopista</i> fiz. pot. ≤ <i>spektroskopia</i>, <i>stenotypista</i>, <i>taksonomista</i>, <i>varsawianista</i> ≤ <i>varsawiana</i>;</p>
odsposobowe	22	10	<p>a) nazwy sportowców według różnych technik sportowych: <i>crawlista</i>, <i>delfinista</i> neol. pot., <i>grzbiecista</i> neol. pot., <i>kraulista</i>, <i>slalomista</i>;</p> <p>b) nazwy lekarzy stosujących różne terapie, zabiegi i sposoby leczenia: <i>akupresurzysta</i> med. pot. 'ten, kto leczy akupresurą', <i>akupunkturzysta</i> med. pot. 'ten, kto leczy akupunkturą', <i>anestetysta</i> med. pot. 'ten, kto stosuje anestetykę', <i>anoskopista</i> med. pot. ≤ <i>anoskopia</i>, <i>artroskopista</i> med. pot. ≤ <i>artroskopia</i>, <i>bronchoskopista</i> med. pot. ≤ <i>bronchoskopia</i>, <i>cystoskopista</i> med. pot. ≤ <i>cystoskopia</i>, <i>dermatoskopista</i> med. pot. ≤ <i>dermatoskopia</i>, <i>endoskopista</i> med. pot. ≤ <i>endoskopia</i>, <i>fiberoskopista</i> med. pot. ≤ <i>fiberoskopia</i>, <i>laryngoskopista</i> med. pot. ≤ <i>laryngoskopia</i>, <i>retroskopista</i> med. pot. ≤ <i>retroskopia</i>, <i>trychinoskopista</i> wet. pot. ≤ <i>trychinoskopia</i>, <i>urokopista</i> med. pot. ≤ <i>uroskopia</i>;</p> <p>c) inne: <i>akordzista</i> pot. 'ten, kto pracuje na akord', <i>mimista</i> 'ten, kto rozśmiesza innych za pomocą mimiki (w cyrku)', <i>pantomimista</i> 'ten, kto wyraża (coś) pantomimą';</p>
odmiejskowe	15	66	<p><i>alpinista</i> (≤ <i>Alpy</i>), <i>andynista</i> (≤ <i>Andy</i>), <i>chórzysta</i>, <i>drogista</i> (≤ <i>drogeria</i>), <i>himalaista</i> (≤ <i>Himalaje</i>), <i>kantorzysta</i> (≤ <i>kantor</i> (wymiany walut)), <i>kancelarzysta</i>, <i>klinicysta</i>, <i>krematorzysta</i> neol. środ. (≤ <i>krematorium</i>), <i>lombardzista</i>, <i>manufakturzysta</i> rzad. ≤ <i>manufaktura</i>, <i>oberzysta</i> rzad., <i>operzysta</i>, <i>plenerzysta</i> 'ten, kto maluje w plenerze', <i>seminarzysta</i> 'ten, kto uczy się w seminarium (duchownym)'.</p>
ogółem	233	100	

Dzięki wysokiej produktywności formantu słowotwórczego *-ista* // *-ysta* system językowy wzbogacają liczne neologizmy, które w różnym stopniu adaptują się w polskim systemie leksykalnym. Użycie wielu z nich jest znacznie ograniczone i uzasadnione jedynie w określonych typach tekstów: komentarzach sportowych (por. *delfinista* sport. neol., *grzbiecista* sport. neol.), wypowiedziach nacechowanych stylistycznie (polszczyźnie potocznej, por. *hotdogista* neol., *kebabista* neol., *podanista* neol.) lub odmianowo (odmianie środowiskowej, por. *kartysta* neol. 1. 'posiadacz karty stałego klienta', 2. 'kolekcjoner kart telefonicznych'; *krematorzysta* neol. środ.). Niewielka liczba derywatów należy do archaizmów (por. *annalista*, *apologista*, *choralista*, *dramatysta*, *krajobrazista*, *ołtarzysta*, *radiotelegrafista*, *telegrafista*¹²) i historyzmów (por. *manufakturzysta*, *oberzysta*).

Kwalifikację niektórych derywatów utrudnia ich przynależność do kilku grup semantycznych, por. *brygadzysta* 'ten, kto dowodzi brygadą', 'ten, kto należy do brygady'; *hotdogista* neol. 'ten, kto sprzedaje hot-dogi', 'ten, kto posiada bar z hot-dogami'; *kebabista* neol. 'ten, kto sprzedaje kebab', 'ten, kto posiada bar z kebabami'; *kantorzysta* 'ten, kto pracuje w kantorze (wymiany walut)', 'ten, kto jest właścicielem kantoru'; *kuplecista* 'ten, kto wykonuje kuplety', 'ten, kto układa kuplety'; *lombardzysta* 'ten, kto pracuje w lombardzie', 'ten, kto jest właścicielem lombardu'; *mazurzysta* 'ten, kto tańczy mazury', 'ten, kto układa mazury'; *monologista* 'ten, kto układa monologi', 'ten, kto wygłasza monologi (w teatrze)'; *szaradzista* 'ten, kto rozwiązuje szarady', 'ten, kto układa szarady'. O ile jednak w większości przypadków relacja obiektu do derywatu jest łatwo wykrywalna (por. *megafonista* neol. 'ten, kto przemawia przez megafon', *karnecista* neol. 'ten, kto posiada karnet na coś', *dygresjonista* neol. 'ten, kto wtrąca dygresję na jakiś temat'), o tyle nierzadko mamy do czynienia z leksemami mało zrozumiałymi bez znajomości kontekstu, por. *zatanista* neol. 'ten, kto jest zwolennikiem tzw. *zatanizmu*, tj. nabywania towarów po niskich lub obniżonych cenach'.

Obok tendencji do tworzenia złożeń¹³ omawiany formant słowotwórczy służy często do tworzenia neologizmów z zakresu sportu (por. *crawlista* neol., *deblista* neol., *delfinista* neol. 'ten, kto pływa delfinem', *derbista* neol., *futbolista* neol., *scrabblista* neol., *snowboardzysta* neol., *surfista* neol., *warcabista* neol.), nazw określających specjalistów

¹² Więcej archaizmów z formantem słowotwórczym *-ista* // *-ysta* prezentuje J. Morawski w artykule *Sufiks grecko-laciński „-ista”*. *Przyczynek do humanizmu języka polskiego*, „Slavia Occidentalis” 1931, nr 10, s. 311–366.

¹³ Szczególny udział omawiany formant ma w tworzeniu nazw złożonych z pierwszym członem wyrażonym przymiotnikiem lub liczebnikiem (por. *drugoklasista*, *czerwonoarmista*, *czerwonogwardzista*, *czteroklasista*, *czwartobrygadzysta*, *czwartoklasista*, *czwórboista*, *dziesięcioboista*) albo przedrostkami *anty-* (por. *antyaborcjonista*, *antyfederalista*, *antyfeminista*, *antyfundamentalista*, *antyglobalista*, *antyintelektualista*, *antyjudaista*, *antykolektywista*, *antymonarchista*, *antykonformista*, *antypapista*, *antyrasista*, *antyrealista*, *antyrojalista*, *antyredukcjonista*, *antytradycjonalista*, *antyrurbanista*), *eks-* (por. *emskomunista*, *eksopozycjonista*, *iksorganista*, *eksstalinista*), *euro-* (por. *eurooptymista*, *europesymista*, *eurorealista*, *eurosatanista*, *eurospecjalista*, *euroszowinista*), *multi-* (por. *multiprofesjonalista*, *multirecydywista*, *multisaksfonista*), *neo-* (por. *neoekspresjonista*, *neofrankista*, *neokapitalista*, *neokomunista*, *neosocrealista*), *post-* (por. *postkomunista*, *postmodernista*, *postrewizjonista*), *pro-* (por. *proaborcjonista*, *profederalista*).

w jakiejś dziedzinie (por. *bulhakowista* neol., *conradysta* neol., *schillerysta* neol.; zamiast derywatów typu **bulhakolog*, **conradolog*, tak jak *Gombrowicz* ≥ *gombrowiczolog*, *Iwaskiewicz* ≥ *iwaskiewiczolog*, *Mozart* ≥ *mozartolog*, *Stachura* ≥ *stachurolog*, *Szopen* ≥ *szopenolog*¹⁴), a także nowych nazw zawodowych od podstaw słowotwórczych obcego pochodzenia (por. *hotdogista* neol., *kebabista* neol., *makeupista* neol., *nekrologista* neol.)

Omawiany formant słowotwórczy niekiedy konkuruje z innymi, por. *akademista* neol. – *akademik*, *alkoholista* neol. – *alkoholik*, *cyrkista* neol. – *cyrkowiec*, *dramaturgista* neol. pot. – *dramaturg*, *dystybcjonista* – *dystybcjoner*, *fotografista* neol. – *fotografik* – *fotograf*, *hotdogista* neol. – *hoddoger* neol., *koalicjonista* neol. – *koalicjant*, *metodysta* neol. – *metryk*, *protokolista* neol. pot. – *protokolant*. Liczne derywaty posiadają różne warianty fonetyczne (por. *balladysta* – *balladzista*, *epizodysta* – *epizodzista*, *hobbista* – *hobbysta*) i graficzne (por. *baseballista* – *bejsbolista*, *biathlonista* – *biatlonista*, *manicuryzista* – *manikiurzysta*, *pedicurzysta* – *pedikiurzysta*, *ragbista* – *rugbista*).

Zwraca uwagę wzrost liczebności derywatów z formantem *-ista* // *-ysta* wśród neologizmów. W ostatnim czasie omawiany formant jest coraz chętniej wykorzystywany do podkreślenia wysokiej specjalizacji lub wyjątkowej pozycji osoby nazywanej podstawą słowotwórczą. Tak np. *dramaturgista* neol. pot. bądź *protokoloista* neol. pot. wpisują się w szereg nazw określających specjalistów z wybranej dziedziny typu *ekonomista*, *prozodysta* lit., *taksonomista*, a także atrybutywnych *impresjonista*, *makaronista*, *manierysta*, *modernista*, *pastelista*, *perspektywista*. W porównaniu z wyrazami *dramaturg*, *protokolant* derywaty *dramaturgista* neol. pot., *protokoloista* neol. pot. cechuje szerszy zakres znaczeniowy. Rzeczownik *dramaturg* określa osobę, która pisze dramaty, zaś *dramaturgista* neol. jest nie tylko autorem sztuk teatralnych, ale także znawcą i teoretykiem dramatu, ekspertem w dziedzinie dramaturgii. Z kolei derywat *protokolant*, rzadko używany dotąd jako potencjalny (w sądach), najczęściej jest wykorzystywany w znaczeniu aktualnym i określa osobę, która w regularnych bądź nieregularnych odstępach czasowych pełni funkcję tego, kto sporządza protokół z zebrań, porad, kolegiów, posiedzeń komisji. Funkcja ta często podejmowana jest jednorazowo i zazwyczaj nie wiąże się z dodatkowym wynagrodzeniem. Natomiast mianem *protokolisty* pot. określana jest osoba, która sporządzaniem protokołów zajmuje się stale, z urzędu i obowiązek ten należy do jej podstawowych zadań służbowych. Derywaty *dramaturgista* neol. pot., *protokoloista* neol. pot. podnoszą rangę osoby określanej podstawą słowotwórczą również dlatego, że pozwalają na tworzenie nowych elementów łańcucha słowotwórczego, por. *dramaturgista* neol. pot. – **dramaturgistyka*, **dramaturgistyczny*, *protokoloista* neol. pot. – **protokolistyka*, **protokolistyczny*.

Wśród polskich *nomina subiecti* z formantem *-ista* // *-ysta* 69% stanowią derywaty z wariantem *-ista*. W przeważającej większości przypadków wariant ten łączy się ze spółgłoskami (por. *harfa* ≥ *harfista* muz., *szabla* ≥ *szablista* sport., *lombard* ≥ *lombardzista*, *tenis* ≥ *tenisista* sport.), sporadycznie może występować po samogłosce, jeże-

¹⁴ Por. H. Jadacka, *System słowotwórczy polszczyzny (1945–2000)*, Warszawa 2001, s. 133.

li podstawa kończy się jotą (por. *bonza[j]* ≥ *bonzaista*, *hokej* ≥ *hokeista* sport. neol., *Himalaje* ≥ *himalaista*, *moza[j]ka* ≥ *mozaista*) lub w rzadko tworzonych za pomocą omawianego formantu derywatach odczasownikowych (por. *wybaczać* ≥ *wybaczaista* neol.). Jak podkreśla K. Waszakowa, wariant ten w porównaniu z innymi sufiksami obcymi z nagłosową samogłoską „i” odznacza się szerszą dystrybucją, bo wykraczającą poza zakres zjawisk morfonologicznych, właściwych słownictwu obcemu.¹⁵

Z kolei wariant *-ysta* występuje po tematach zakończonych na spółgłoskę twardą (por. *montażysta*, *panegirysta*, *rowerzysta*, *sondażysta*, *tenorzysta*). Podobnie jak inne formanty pochodzenia obcego z nagłosowym *-y* (*-yt*, *-yta*) sufiks *-ysta* zachowuje twardość wygłosu tematu podstawy słowotwórczej (por. *bandura* ≥ *bandurzysta* muz., *gitara* ≥ *gitarzysta* muz., *kalambur* ≥ *kalamburzysta*, *motor* ≥ *motorzysta*, *kamera* ≥ *kamerzysta*) lub depalatalizuje go, jeżeli jest zmiękczone (por. *parodia* ≥ *parodysta*, *prozodia* ≥ *prozodysta*, *scenariusz* ≥ *scenarzyista*), rzadko – palatalizuje (por. *epizod* ≥ *epizodzysta*). Na nieregularność zjawisk morfonologicznych w derywatach z formantem słowotwórczym *-ista* // *-ysta* zwracał uwagę J. Morawski, pisząc: *Uderza to, że spółgłoski przedniojęzykowe „t”, „d”, „s”, „z”, „n” przed „-sta” często ulegają zmiękczeniu, a „r” w tejże pozycji wymienia się na „rz”, podobnie jak ma to miejsce przed sufiksem „-isty” lub „-arz” (por. „kontrabandzysta”, „kontrabandziarz”), podczas, gdy przed „-izm” spółgłoski te nie zmieniają się wcale. [...] Skłonność do palatalizacji nie jest równomierna dla wszystkich wymienionych wyżej spółgłosek, a i „r” nie zawsze przechodzi w „rz” przed „-ista”.*¹⁶ I tak, obok derywatów z alternacjami spółgłoskowymi [r: ż] typu *akupresura* ≥ *akupresurzysta* med. pot., *akupunktura* ≥ *akupunkturzysta* med. pot., *bandura* ≥ *bandurzysta* muz., *chór* ≥ *chórzysta* muz., *figura* ≥ *figurzysta*, *gitara* ≥ *gitarzysta* muz., *kalambur* ≥ *kalamburzysta*, *kamera* ≥ *kamerzysta*, *karykatura* ≥ *karykaturzysta*, *matura* ≥ *maturzysta*, *mazur* ≥ *mazurzysta* muz., *miniatura* ≥ *miniaturzysta*, *monitor* ≥ *monitorzysta* gór., *motor* ≥ *motorzysta*, *motorower* ≥ *motorowerzysta*, *pedicure* ≥ *pedicurzysta*, *plener* ≥ *plenerzysta*, *radar* ≥ *radarzysta*, *rower* ≥ *rowerzysta*, *traktor* ≥ *traktorzysta* materiał obejmuje także takie, w których wygłosowe *r* podstawy słowotwórczej nie uległo zmianie jakościowej, por. *centrum* ≥ *centryista*, *humor* ≥ *humoryista* neol. Zmiany jakościowe nie zachodzą w derywatach odantroponimicznych, por.: *Miller* ≥ *milleryista* neol., *Molier* ≥ *molieryista*, *Schiller* ≥ *schilleryista* neol., *Thatcher* ≥ *thatcheryista* neol., *Ziobro* ≥ *ziobryista* neol.

Inne, obok wymienionej, alternacje spółgłoskowe na styku morfemów to: [t : ć] – *alt* ≥ *alcista* muz., *falset* ≥ *falsecista* muz., *floret* ≥ *florelista* muz., *grzbiet* ≥ *grzbiecista* neol. sport., *internet* ≥ *internecista* neol., *karate* ≥ *karacista* sport., *karnet* ≥ *karnecista* neol., *klarnet* ≥ *klardecista* muz., *kornet* ≥ *kornecista* muz., *kuplet* ≥ *kuplecista*, *ornament* ≥ *ornamencista*, *pamflet* ≥ *pamflecista*, *plakat* ≥ *plakacista*, *portret* ≥ *portrecista*; [d : 3'] – *akord* ≥ *akordzista*, *ballada* ≥ *balladzista*, *bilard* ≥ *bilardzista* sport., *brygada* ≥ *brygadzista*, *epizod* ≥ *epizodzista*, *halabarda* ≥ *halabardzista*, *keyboard* ≥ *keyboarddzista* muz., *klawikord* ≥

¹⁵ K. Waszakowa, *Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego. Rzeczowniki sufiksalne obce*, Warszawa 1994, s. 205.

¹⁶ J. Morawski, *Sufiks grecko-laciński...*, s. 312.

klawikordzista muz., *snowbord* ≥ *snowbordzista* sport. neol., *szarada* ≥ *szaradzista* sport., *szpada* ≥ *szpadzista* sport. (ale: *dżihad* ≥ *dżihadysta* neol.); [l : l'] – *akwarela* ≥ *akwarelista*, *automobil* ≥ *automobilista*, *futbol* ≥ *futbolista* sport. neol., *kapela* ≥ *kapelista* muz. neol., *motocykl* ≥ *motocyklista*, *nowela* ≥ *nowelista*, *pinball* ≥ *pinballista* sport., *crawl* ≥ *crawlista* muz.; [m : m'] – *alarm* ≥ *alarmista*, *monogram* ≥ *monogramista*, *panorama* ≥ *panoramista*, *program* ≥ *programista*, *psalm* ≥ *psalmista*, *Platforma* (Obywatelska) ≥ *platformista* neol., *slalom* ≥ *slalomista* sport.; [f : f'] – *fotograf* ≥ *fotografista*, *golf* ≥ *golfista* sport. neol., *harfa* ≥ *harfista* muz., *monografia* ≥ *monografista*, *radiotelegraf* ≥ *radiotelegrafista* arch., *telegraf* ≥ *telegrafista* arch.; [g : g'] – *czołg* ≥ *czołgista*, *dialog* ≥ *dialogista*, *monolog* ≥ *monologista*, *nekrolog* ≥ *nekrologista* neol., *pingpong* ≥ *pingpongista* sport., *sztanga* ≥ *sztangista* sport.; [s : ś] – *bas* ≥ *basista* muz., *bilans* ≥ *bilansista* rach., *fotos* ≥ *fotosista* film. neol., *kontrabas* ≥ *kontrabasista* muz., *tenis* ≥ *tenisista* sport., *Wałęsa* – *wałęsista* neol.; [ł : l'] – *chorały* ≥ *choralista* muz., *cymbały* ≥ *cymbalista* muz., *fabuła* ≥ *fabulista*, *kabała* ≥ *kabalista*, *wiolonczela* ≥ *wiolonczelista* muz.; [p : p'] – *Glemp* ≥ *glempista* neol., *linotyp* ≥ *linotypista* poligr., *makeup* ≥ *makeupista* neol., *monotyp* ≥ *monotypista* poligr.; [b : b'] – *dytyramb* ≥ *dytyrambista*, *warcaby* ≥ *warcabista* sport. neol.; [k : k'] – *Michnik* ≥ *micznikista* neol., *rek* ≥ *rekista*; [x : x'] – *szachy* ≥ *szachista* sport.; [w : w'] – *Bułhakow* ≥ *bułhakowista* neol.; [z : z'] – *krajobraz* ≥ *krajobrazista* rzad. W przeważającej większości przypadków formant *-ista* // *-ysta* łączy się z nieuciętym tematem fleksyjnym podstawy słowotwórczej (por. *monolog* ≥ *monologista*, *pejzaż* ≥ *pejzażysta*, *plener* ≥ *plenerzysta*, *program* ≥ *programista*, *psalm* ≥ *psalmista*, *szarada* ≥ *szaradzista*), ucięcia podstawy dotyczą kilkunastu przykładów (por. *aforyzm* ≥ *aforysta*, *aleatoryzm* ≥ *aleatorysta* muz., *egzorcyzm* ≥ *egzorcysta*, *iluminizm* ≥ *iluminista*, *impresjonizm* ≥ *impresjonista*, *makaronizm* ≥ *makaronista*, *manieryzm* ≥ *manierysta*, *mimika* ≥ *mimista*, *mozaika* ≥ *mozaista*, *panegiryk* ≥ *panegirysta*, *parodia* ≥ *parodysta*, *perkusja* ≥ *perkusista* muz., *piano* ≥ *pianista* muz., *seminarium* ≥ *seminarzysta*, *szczypiorniak* pot. ≥ *szczypiornista* sport.).

Formant słowotwórczy *-icm* // *-ыcm* cechuje również wysoka produktywność w języku białoruskim.¹⁷ Zgromadzony materiał dowodzi, że białoruskie nazwy wykonawców czynności z tym sufiksem reprezentują podobne – w porównaniu z językiem polskim – grupy semantyczne i typy derywatów. Liczebność derywatów reprezentujących typ słowotwórczy desubstantywnych *nomina subiecti* z formantem *-icm* // *-ыcm* potwierdza jego wysoką aktywność zwłaszcza w odniesieniu do niektórych grup semantycznych (na przykład nazwy sportowców według dziedziny uprawianej dyscypliny sportowej, nazwy sportowców ze względu na rodzaj wykorzystywanego w rywalizacji sportowej narzędzia lub środka transportu). Formant urabia desubstantywne nazwy osobowe: odnarzędziowe (por. *віяланчэліст* muz. 'ten, kto gra na wiolonczeli', *фагатыст* muz. 'ten, kto gra na fagocie', *парашутыст* 'ten, kto skacze ze spadochronem', *трактарыст* 'ten, kto kieruje

¹⁷ Пор. Н. Н. Корнейчик, *Назоўнікі „nomina agentis” у беларускай і польскай мовах*, [у:] *Традиционное и наваторское в преподавании литературы в школе и вузе*, Брест 2001, с. 168–170; В. Б. Хацкевіч, *Суфіксальнае словаўтварэнне назоўнікаў, якія абазначаюць асобу мужчынскага полу ў сучаснай беларускай мове*, [у:] *Даследаванні па беларускай і рускай мовах*, Мінск 1958, с. 175–193.

traktorem, *шабліст* sport. 'ten, kto walczy na szable'), odresultatywne (por. *вітражыст* 'ten, kto wykleja witraże, *карыкатурыст* 'ten, kto rysuje karykatury, *пейзажыст* 'ten, kto maluje pejzaże, *плакатыст* 'ten, kto maluje plakaty, *прагназіст* 'ten, kto opracowuje prognozy, *сімфаніст* 'ten, kto pisze symfonie'), odmiejscowe (por. *архівіст* 'ten, kto pracuje w archiwum, *галерыст* 'ten, kto pracuje w galerii, *каніцэлярыст* arch. 'ten, kto pracuje w kancelarii, *клініцыст* 'ten, kto pracuje w przychodni'), odspособowe (por. *батэрфляіст* sport. 'ten, kto pływa motylkiem, *краліст* sport. 'ten, kto pływa kraulem, *слаламіст* sport. 'ten, kto jeździ slalomem (na nartach)'). Dane liczbowe dotyczące typów desubstantywnych *nomina subiecti* z formantem słowotwórczym -ist // -yst w języku białoruskim prezentuje tabela 2.

Tabela 2. Typy derywatów desubstantywnych z formantem słowotwórczym -ist // -yst w języku białoruskim

Типы дериватов	Liczebność		Grupy semantyczne
	Liczbowo	5%	
odnarzędziowe	58	38	<p>a) nazwy osób grających na instrumentach muzycznych: <i>акардэаніст, акардыяніст, альтыст, арганіст, арфіст, бандурыст, банджыст, барабаніст, басіст, баяніст, валтарніст, віяланчэліст, габаіст, гарманіст, гарніст, гітарыст, дамрыст, кантэліст, кантрабасіст, клавікардыст, кларнетыст, ксілафаніст, літаўрыст, лютніст, ман-далініст, піяніст, пэркусіст, саксафаніст, тарбаніст, трамбаніст, фагатыст, фанфарыст, фартэпіяніст, флейтыст, цымбаліст, цытрыст;</i></p> <p>b) nazwy osób uprawiających sport (ze względu na rodzaj narzędzia, urządzenia lub pojazdu wykorzystywanego w rywalizacji sportowej): <i>баслеіст, батутыст, веласіпедыст, канаіст, парашутыст, рапірыст, шабліст, штангіст, шабліст, шпажыст, эспадраніст;</i></p> <p>c) nazwy osób kierujących lub poruszających się różnymi środkami transportu: <i>аўтамабіліст, валасіпедыст, матацыкліст, машыніст, мотабаліст, скутэрыст, танкіст, трактарыст;</i></p> <p>d) nazwy osób wykorzystujących różne narzędzia: <i>аквалангіст</i> (≤ <i>акваланг</i> 'aparatus tlenowy'), <i>дазіметрыст, скрэперыст.</i></p>
одобъектовые	47	31	<p>a) nazwy specjalistów z różnych dziedzin nauki i kultury (ich podstawy słowotwórcze wskazują na przedmiot, dziedzinę lub zakres, którymi się ci specjaliści zajmują): <i>геадэзіст, гігіеніст, кінематографіст, лацініст, метадыст, паліграфіст, стэнаграфіст, стэнаматыніст, таксанаміст, фаўніст zool., фінансіст, экалагіст, эканаміст;</i></p> <p>b) nazwy osób uprawiających sport (ze względu na uprawianą dziedzinę sportu): <i>бадмінтаніст, баскетбаліст, бейсбаліст, біятланіст, боўлінгіст, валеібаліст, ватэрпаліст, віндсерфінгіст, гандбаліст, дзюдаіст, дэрбіст, каратыст, картынгіст, спінінгіст, трыяліст, тэнісіст, футбаліст, хакеіст, шахматыст;</i></p> <p>c) nazwy osób według ich relacji do różnych obiektów: <i>алтарыст arch., вальсіст, джазіст muz. 'ten, kto uczy się jazzu, дызеліст, лацініст</i> (≤ <i>латынь</i>), <i>літургіст, мазаіст</i> 'ten, kto układa lub sprzedaje mozaikę, <i>матарыст</i> 'ten, kto naprawia silniki' (≤ <i>матор</i>), <i>метадыст, металіст, радыст</i> (≤ <i>радыё</i>), <i>самбіст, псальміст, фінансіст;</i></p>

Типы дериватов	Liczebność		Grupy semantyczne
	Liczbowo	5%	
odrezультативные	37	24	<i>візажыст, вітражыст, графіціст, джангліст</i> muz. neol. 'ten, kto wykonuje muzykę jungle', <i>евангеліст, карыкатурыст, куплетыст</i> 'ten, kto pisze kuplety', <i>лібрэтыст</i> muz. 'ten, kto pisze libretto' (≠ <i>лібрэта</i>), <i>мадэліст, мазаіст</i> 'ten, kto produkuje mozaikę', <i>мантажыст, масажыст, мемуарыст, мініяцюрыст, муляжыст, мураліст, навеліст, нарысіст, памфлетыст, панегірыст, партрэтыст, пейзажыст, плакатыст, прагназіст, праграміст, пратакаліст, пратэзіст, раманіст, рэкламіст, рэпартажыст, сімфаніст, сцэнарыст, фельетаніст, фігурыст</i> muz., <i>фрыстайліст</i> sport., <i>храніст, эсэіст</i> ;
одміеісцове	7	5	<i>альпініст, архівіст, галерыст, гімалаіст, каницылярыст</i> arch., <i>клініцыст, мануфактурыст</i> rzad.;
одспосабовы	4	2	nazwy sportowców według różnych technik sportowych: <i>батэрфляіст, брасіст, краліст, спаламіст</i> .
ogółem	153	100	

W większości derywatów w funkcji podstaw słowotwórczych występują wyrazy pospolite (por. *батэрфляй* ≥ *батэрфляіст* sport., *клініка* ≥ *клініцыст*, *панегірык* ≥ *панегірыст*, *псалъм* ≥ *псалъмліст*, *хроніка* ≥ *храніст*), w tym także rzeczowniki nieodmienne, (por. *дэрбі* ≥ *дэрбіст* sport., *дзюдо* ≥ *дзюдаіст* sport., *канэ* ≥ *канаіст* sport., *каратэ* ≥ *каратыст* sport., *лібрэта* ≥ *лібрэтыст* muz., *эсэ* ≥ *эсэіст*) oraz *pluralia tantum* (por. *мемуары* ≥ *мемуарыст*, *фанфары* ≥ *фанфарыст*, *фінансы* ≥ *фінансіст*). Nierzadko podstawy stanowią rzeczowniki pospolite zakończone na *-ія* // *-ыя*, por. *геадэзія* ≥ *геадэзіст*, *кінематаграфія* ≥ *кінематаграфіст*, *паліграфія* ≥ *паліграфіст*, *пародыя* ≥ *парадыст*, *сімфонія* ≥ *сімфаніст* muz., *стэнаграфія* ≥ *стэнаграфіст*, rzadziej – nazwy geograficzne (por. *Альпы* ≥ *альпініст*). Niekiedy trudno jest określić, czy analizowany derywat został zapożyczony z języka obcego w całości, czy też powstał na gruncie języka białoruskiego od funkcjonującego wcześniej innego wyrazu pochodzenia obcego, który mógł stanowić podstawę słowotwórczą, por. *джангліст* muz. neol. (ang. *jungle*), *навеліст* (ang. *novelist*), *піяніст* (ang. *pianist*).

Formant słowotwórczy jest neutralny stylistycznie (choć niekiedy może tworzyć derywaty nacechowane ekspresywnie, por. *лукашыст* 'pogardliwie o zwolenniku poglądów i polityki A. Łukaszenki'), szczególną produktywność przejawia w terminologii sportowej, por. *басблеіст* neol., *бадмінтаніст*, *баскетбаліст*, *батутыст*, *бейсбаліст* neol., *біятланіст* neol., *боўлінгіст* neol., *валеібаліст*, *ватэрпаліст* neol., *веласіпедыст*, *віндсерфінгіст* neol., *дзюдаіст*, *дэрбіст* neol., *канаіст*, *каратыст*, *картынгіст* neol., *матарыст*, *матацыкліст*, *мотабаліст*, *парашутыст*, *рапірыст*, *скрэперыст* neol., *скутэрыст*, *трыяліст*, *тэнісіст*, *футбаліст*, *хакеіст*, *штангіст*, *шабліст*, *шпажыст*, *эспадраніст*. Dzięki swojej jednoznaczności formant rzadko konkuruje z innymi, por. *віндсерфінгіст* neol. – *віндсёрфер* neol., *галерыст* – *галерэйшык* pot., *храніст* – *хранікёр*.

W przeważającej większości derywatów formant łączy się z całym tematem fleksyjnym podstawy, alternacje jakościowe występują jednak przy rzeczownikach zakończo-

nych na spółgłoskę tylnojęzykową (por. *шпага* ≥ *шпажыст* sport.), mają one jednak charakter nieregularny (por. *боўлінг* ≥ *боўлінгіст* sport., *віндсёрфінг* ≥ *віндсёрфінгіст* sport., *картынг* ≥ *картынгіст* sport., *спінінг* ≥ *спінінгіст* sport., *штанга* ≥ *штангіст* sport.), ponadto zanotowano alternacje [к : ц] – *клініка* ≥ *клініцыст*, [ў : в'] – *архіў* ≥ *архівіст*. Znacznie częstsze są przypadki oboczności stanowiących realizację opozycji spółgłoska twarda – spółgłoska miękka. Alternacja ta jest reprezentowana przez następujące typy: [н : н'] *акардэон* ≥ *акардэяніст* muz., *арганы* ≥ *арганіст* muz., *бадмінтон* ≥ *бадмінтаніст* sport., *баян* ≥ *баяніст* muz., *біятлон* ≥ *біятланіст* sport., *валторна* ≥ *валтарніст* muz., *горн* ≥ *гарніст* muz., *гігіена* ≥ *гігіеніст*, *мандаліна* ≥ *мандалініст* muz., *Пушкін* ≥ *пушкініст*, *раман* ≥ *раманіст*, *саксафон* ≥ *саксафаніст* muz., *трамбон* ≥ *трамбаніст* muz., *фартэпіяна* ≥ *фартэпіяніст* muz., *фельетон* ≥ *фельетаніст*; [л : л'] *баскетбол* ≥ *баскетбаліст* sport., *валејбол* ≥ *валејбаліст* sport., *ватэрпола* ≥ *ватэрпаліст* sport., *гандбол* ≥ *гандбаліст* sport., *метал* ≥ *металіст*, *навела* ≥ *навеліст*, *пратакол* ≥ *пратакаліст*, *цымбалы* ≥ *цымбаліст* muz., *футбол* ≥ *футбаліст* sport.; [з : з'] *джаз* ≥ *джазіст* muz., *прагноз* ≥ *прагназіст*, *пратэз* ≥ *пратэзіст*; [с : с'] *бас* ≥ *басіст* muz., *кантрабас* ≥ *кантрабасіст* muz., *нарыс* ≥ *нарысіст*, *тэніс* ≥ *тэнісіст* sport., *фінансы* ≥ *фінансіст*; [м : м'] *праграма* ≥ *праграміст* inform., *рэклама* ≥ *рэкламіст*, *слалом* ≥ *слаламіст* sport.; [б : б'] *самба* ≥ *самбіст*; [ф : ф'] *арфа* ≥ *арфіст* muz., zanotowano ponadto alternacje samogłoskowe [o : a] w obrębie tematu, por. *акардэон* ≥ *акардэаніст* muz., *бадмінтон* ≥ *бадмінтаніст* sport., *біятлон* ≥ *біятланіст* sport., *валторна* ≥ *валтарніст* muz., *габой* ≥ *габаіст* muz., *гандбол* ≥ *гандбаліст* sport., *горн* ≥ *гарніст* muz., *кроль* ≥ *краліст* sport., *методыка* ≥ *метадыст*, *пародыя* ≥ *парадыст*, *прагноз* ≥ *прагназіст*, *саксафон* ≥ *саксафаніст* muz., *сімфонія* ≥ *сімфаніст* muz., *слалом* ≥ *слаламіст* sport., *трамбон* ≥ *трамбаніст* muz., *фагот* ≥ *фагатыст* muz., *фельетон* ≥ *фельетаніст*, *футбол* ≥ *футбаліст* sport., *хор* ≥ *харыст* muz., *хроніка* ≥ *храніст*, *экалогія* ≥ *экалагіст*, *эспадрон* ≥ *эспадраніст* sport. Niekiedy mamy także do czynienia ze skróceniem podstawy słowotwórczej (por. *гармонік* ≥ *гарманіст* muz., *евангелле* ≥ *евангеліст*, *галерэя* ≥ *галерыст*, *мазаіка* ≥ *мазаіст*, *панегірык* ≥ *панегірыст*, *піяніна* ≥ *піяніст*, *сцэнарый* ≥ *сцэнарыст*), które ma charakter regularny w przypadku derywatów utworzonych od rzeczowników zakończonych na -ья // -ія (por. *канцылярыя* ≥ *канцылярыст*, *пародыя* ≥ *парадыст*, *сімфонія* ≥ *сімфаніст* muz.).

Zebrany materiał dowodzi, że omawiany formant słowotwórczy prawie zawsze łączy się z tematami spółgłoskowymi, wyjątkowo – z samogłoskowymi, w przypadku gdy podstawa kończy się -й (por. *габой* ≥ *габаіст*, *Кітай* ≥ *кітаіст*) lub samogłoską (w rzeczownikach nieodmiennych), por. *дзюдо* ≥ *дзюдаіст*, sport., *каноз* ≥ *канаіст* sport. Akcent sytuuje się na formancie słowotwórczym.

Porównując derywaty z formantem -ista // -ysta w języku polskim i białoruskim, należy podkreślić, że w obydwu językach omawiany sufixs można zaliczyć do grupy najbardziej produktywnych, zwłaszcza w ostatnim czasie, o czym świadczy nie tylko wysoka liczebność formacji, ale także widoczna tendencja do uzupełniania systemu ję-

zykowego nowymi jednostkami leksykalnymi (szczególnie w języku polskim, por. *amfetaminista* neol., *kartysta* neol., *michnikista* neol., *nikotynista* neol., *walęsista* neol. i in.).

Zaprezentowany w niniejszym artykule materiał pozwala wysnuć wnioski dotyczące zarówno charakterystyki semantycznej analizowanych leksemów, jak i ich budowy. Na płaszczyźnie znaczeniowej nasuwającą się konkluzją jest podobieństwo grup znaczeniowych obydwu języków. Zarówno w języku polskim, jak i białoruskim gros derywatów z omawianym formantem stanowią nazwy osobowe określające sportowców (por. *badmintonista* neol., *golfista* neol., *hokeista* neol., *szachista*; brus. *Баскетбаліст*, *бейсбаліст* neol., *боўлінгіст* neol., *валеібаліст*, *веласіпедыст*), wykonawców muzyki (por. *cymbalista*, *gitarzysta*, *lutnista*, *mandolinista*; brus. *літаўрыст*, *лютніст*, *мандалініст*, *піяніст*), a także nazwy subiektów czynności ze względu na różne cechy: narzędzie wykorzystywane w pracy, środek transportu, miejsce (por. *halabardzista*, *kamerzysta* neol., *telefonista*, *telegrafista*, *traktorzysta*, *plenerzysta*; brus. *мазаіст*, *мантажыст*, *нарысіст*, *пейзажыст*, *тर्फктфрыст*, *клініцыст*). Osobną grupę stanowią nazwy atrybutywne, por. *amfetamista* neol., *anarchista*, *hedonista*, *katastrofista*, *nikotynista* neol., *platformista* neol.; brus. *амфетаніміст* neol., *анархіст*, *нікатыніст* neol.), a także określenia zwolenników kogoś lub czegoś, które – jak dowodzi zebrany materiał – cechuje wysoka liczebność w języku polskim (por. *glempista* neol., *heglista*, *millerysta* neol., *thatcherysta* neol.), niższa – w języku białoruskim. Ponadto przeważająca większość badanych jednostek to derywaty potencjalne, do aktualnych można zaliczyć *maturzystę* w języku polskim oraz rzeczownik *графііст* w języku białoruskim (znaczenie aktualne mogą jednakże nabywać inne derywaty, użyte w kontekście określającym tymczasowość, krótkotrwałość lub przypadkowość akcji, por. *Gdy jestem w Vegas, wychodzi ze mnie prawdziwy hazardzista*. *Nieoczekiwanie podczas zabawy przyszło mi grać rolę kabalisty*; brus. *Я сам не думаў, што ў вадзе будзатэрфляістам*. *Мне прыйшлося быць графіістам, хаця ніколі ў жыцці нічога не намалюваў*.)

Ponadto badany formant często łączy się z podstawami zarówno rodzimymi, jak i obcego pochodzenia¹⁸, por. *absenteista*, *derbista* neol., *dżihadysta* neol., *hotdogista* neol., *makeupista* neol., *snowbordzista* neol., *scrabblista* neol., *surfista* neol.; brus. *бабслеіст* neol., *бейсбаліст*, *боўлінгіст* neol., *віндсерфінгіст* neol., *дзюдаіст*, *дэрбіст* neol., *картынгіст* neol., niekiedy obiera także za podstawę *pluralia tantum* (por. *cymbalista*, *szachista*, *warcabista* neol.; brus. *мемуарыст*, *фанфарыст*, *фінансіст*) lub rzeczownik nieodmienny (por. *alibista* ≤ *alibi*, *bonzaista* ≤ *bonzai*, *hobbista* ≤ *hobbi*, *hobbysta* ≤

¹⁸ Por. J. Morawski, *Sufiksy „-ista”, „-izm”, „-zować”, „Slavia Occidentalis”* 1936, nr 15, s. 16–29; M. Żurek, *Наименования лица с суффиксом „-ист” и их синонимы в современном русском языке*, „Białostocki Przegląd Kresowy” V, *Dziedzictwo przeszłości kultur narodowych*, red. F. Nosowicz, Białystok 1996, s. 87–109; M. Акартель, *Лексико-семантические словообразовательные разряды существительных с суффиксами иноязычного происхождения в русском и польском языках*, Katowice 2004; A. С. Белоусова, *Русские имена существительные со значением лица*, „Вопросы языкознания” 1981, вып. 3, с. 71–84; П. В. Вярхоў, *Запазычаныя назоўнікавыя суфіксы ў беларускай мове*, „Весці АН БССР. Серыя грамадскіх навук” 1973, вып. 6, с. 118–127.

hobby, librecista ≤ libretto, manicurzysta ≤ manicure, manikiurzysta ≤ manikiur, pedicurzysta ≤ pedicure, pedikiurzysta ≤ pedikiur, spinningista ≤ spinning; brus. дзюдаіст ≤ дзюдо, канаіст ≤ канаэ).

Nie tylko wysoka łączliwość omawianego formantu słowotwórczego z podstawami o różnej proveniencji (rodzimyimi i obcymi) stanowi o jego wysokiej produktywności.¹⁹ Jak dowodzi M. Walczak-Mikołajczykowa, *popularność formantu „-ista” // „-ист” można tłumaczyć tym, że jest on jednoznaczny, to znaczy tworzy wyłącznie nazwy osobowe (agentywne i atrybutywne), jest nienacechowany stylistycznie [...]. Pierwsza z wymienionych właściwości spowodowała, że na przykład funkcjonujące w XIX wieku w języku rosyjskim nazwy na „-uk” o znaczeniu osobowego wykonawcy czynności [...], konkurencyjne w stosunku do analogicznych nazw z formantem „-ист”, musiały ustąpić tym ostatnim, gdyż formant „-uk” używany jest w języku rosyjskim także do tworzenia nazw deminutywnych, a to prowadziło do powstawania homonimów. Z powodu owej jednoznaczności „-ista” // „-ист” jest formantem najchętniej wykorzystywanym w terminologii (sportowej) – w odróżnieniu od innych formantów o podobnej produktywności tworzy on zawsze nazwy osób (a nie, jak na przykład „-ciel” // „-мель” nazwy osób, a także nazwy narzędzi, maszyn i urządzeń).*²⁰

Wśród derywatów z formantem słowotwórczym -ist(a) // -yst(a) największą część stanowią wyrazy, które zarówno w języku polskim, jak i białoruskim posiadają swoje precyzyjne odpowiedniki tak z punktu widzenia ich znaczenia, jak i budowy. Do grupy tej należą między innymi rzeczowniki *eseista – ээіст, felietonista – фельетаніст, finansista – фінансіст, higienista – гігіеніст, montażysta – мантажыст, motocyklista sport. – матацыкліст sport., pianista muz. – піяніст muz., saksofonista muz. – саксафаніст muz., tenisista sport. – тэнісіст sport.* Drugi model reprezentują pary rzeczowników, w których derywat w języku polskim powstał jako rezultat alternacji spółgłoskowej, por. *chórzysta muz. – харыст muz., gitarzysta muz. – гітарыст muz., kalamburzysta – каламбурыст, karykaturzysta – карыкатурыст, scenarzysta – сцэнарыст.* Model trzeci obejmuje pary wyrazów utworzonych od tych samych podstaw, lecz za pomocą innych formantów, por. *dzюдaiст sport. – dżudoka sport., geadзіст – geodeta, internecista neol. – інтэрнетчык neol. // інтэрнэтчык neol., каратыст sport. – karateka sport., прагназіст – prognostyk, пратэзіст – protetyk.* Czwartą grupę reprezentują rzeczowniki utworzone od różnych podstaw słowotwórczych, por. *czołgista – танкіст, rowerzysta sport. – веласінедыст sport., do ostatniej należą derywaty powstałe od różnych podstaw słowotwórczych za pomocą różnych formantów, por. баскетбаліст sport. – koszykarz sport., батэрфляіст neol. sport. – motylkarz sport., валеібаліст sport. – siatkarz sport., раманіст – powieściopisarz.*

¹⁹ Por. M. Akarcel, *Продуктивность агентивных суффиксов иностранного происхождения в русском и польском литературных языках (на материале слов 70-х гг.)*, [w:] *Яęzyki słowiańskie dziś. Nowe fakty. Nowe spojrzenia*, Katowice 2001, s. 78–88.

²⁰ M. Walczak-Mikołajczykowa, *Słowotwórstwo agentywnych...*, s. 39.

Summary

The present article discusses person-denoting nouns with the derivational morphemes *-ist(a)* // *-yst(a)* in Polish and Belarusian. The investigated suffix is one of the most productive, which is evidenced not only by the large number of collected derivatives but also by the tendency to form neologisms in the two languages. The comparison of formations with the derivational morphemes *-ist(a)* // *-yst(a)* allows us to arrive at a number of parallels such as similar semantic groups: names of persons by occupation and profession (cf. *ekonomista*, *taksonomista*; Belarusian. *фінансіст*, *экалагіст*), names of sportspersons (cf. *badmintonista*, *golfista* neol.; Belarusian *баскетбаліст*, *бейсбаліст*), instrument players (cf. *cymbalista*, *gitarzysta*; Belarusian *мандалініст*, *піяніст*), or attributive names (cf. *amfetamista* - neologism, *anarchista*; Belarusian *амфетаніміст* neologism, *нікатыніст* neologism).